

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	فصل اول: کلیات
۳	مقدمه
۵	توسعه پایدار
۶	برنامه‌ریزی توسعه و فرایند آن
۸	راهبرد توسعه
۸	ترکیب منابع و گام‌های توسعه
۹	تعاریف توسعه
۱۳	توسعه پایدار کشاورزی
۱۶	مشکلات بخش کشاورزی در هزاره سوم
۱۷	جهانی شدن اقتصاد و نظام‌های تولید
۱۷	فرسایش منابع طبیعی و بحران‌های زیست‌محیطی
۱۸	فقر و امنیت غذایی
۱۸	فرصت‌های مقابله با بحران‌ها
۱۹	توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی
۲۰	روستا و توسعه روستایی
۲۱	زیرساخت‌های موجود در روستاهای کشور
۲۳	نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه روستایی
۲۴	خلاصه فصل
۲۵	فصل دوم: توسعه کشاورزی
۲۵	مقدمه
۲۶	مراحل رشد اقتصادی و توسعه کشاورزی
۲۶	دوره نوگرایی و رشد اقتصادی (۱۹۵۰-۱۹۶۹)
۲۷	توسعه کشاورزی (دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰)
۲۹	دوره رشد همراه با عدالت (دهه ۱۹۷۰)

صفحه	عنوان
۳۰	دوره اصلاحات ساختاری (۱۹۸۰-۱۹۹۰)
۳۱	نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی
۳۲	مشارکت در تولید
۳۴	منع تأمین مواد غذایی
۳۵	رونق بازار
۳۷	تأمین عوامل تولید (نهادها)
۳۹	گسترش ارزآوری
۴۳	مسائل و موانع توسعه کشاورزی
۴۴	نقش کشاورزی در توسعه روستایی
۴۵	الگوهای توسعه کشاورزی
۴۶	الف) الگوی بهره‌برداری از منابع طبیعی (مدل مرزی)
۴۹	ب) الگوی حفاظت از منابع
۵۱	ج) الگوی موقعیت (مدل اثر شهری - صنعتی)
۵۲	د) الگوی نشر (مدل انتشار)
۵۸	ه) الگوی نهاده‌های پربازده
۶۰	و) الگوی نوآوری القایی
۶۲	خلاصه فصل
۶۳	فصل سوم: راهبردها و سیاست‌های توسعه کشاورزی
۶۳	مقدمه
۶۴	شاخص‌های پایداری
۶۴	پایداری انسانی
۶۴	پایداری اجتماعی
۶۵	پایداری اقتصادی
۶۶	پایداری زیست‌محیطی
۶۷	سیاست‌های کشاورزی
۶۸	مفهوم و کلیات سیاست‌گذاری
۶۹	نارسایی سیاست‌گذاری در بازار
۷۰	نارسایی سیاست‌گذاری در فعالیت‌های دولت
۷۳	اهداف سیاست
۷۴	محدودیت‌های سیاست
۷۴	ابزارهای سیاست
۷۵	سیاست‌های توسعه کشاورزی - روستایی و کشاورزی پایدار

صفحه	عنوان
۷۶	توسعه کشاورزی یا از بین رفتن روستاها
۷۷	تعارض میان بخش کشاورزی و جامعه روستایی
۷۷	تعارض میان صنعت و کشاورزی
۷۷	تعارض بین قیمت محصولات کشاورزی در سطح جهان و ایران
۷۷	تعارض میان ضرورت‌های ملی و خواسته‌های مجامع بین‌المللی
۷۸	تعارض بین مصالح مصرف‌کنندگان و منافع کشاورزان
۷۸	تعارض میان رشد کشاورزی و مهاجرت شغلی و مکانی روستایی
۷۸	تعارض میان رشد و توسعه ملی
۷۹	مدیریت سیاسی توسعه روستایی
۸۰	توسعه سیاست‌های کشاورزان خرده‌مالک
۸۱	خلاصه فصل
۸۲	فصل چهارم: عوامل توسعه کشاورزی
۸۲	مقدمه
۸۳	دولت و سیاست‌های کشاورزی
۸۴	اخلاق و توسعه کشاورزی
۸۹	قوانین کشاورزی و کشاورزی پایدار
۹۱	نقش روستا در توسعه کشاورزی پایدار
۹۲	جمعیت و توسعه کشاورزی
۹۵	رشد جمعیت و توسعه
۹۶	نظریه‌های جمعیت و توسعه اقتصادی
۹۶	نظریه مراحل انتقال جمعیت
۹۷	نظریه دام جمعیتی مالتوس
۱۰۰	نظریه اقتصاد خرد باروری
۱۰۱	جمعیت و آراء مختلف درباره آن
۱۰۳	خلاصه فصل
۱۰۴	فصل پنجم: سیاست‌های بخش کشاورزی
۱۰۴	مقدمه
۱۰۵	سیاست قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی
۱۰۶	اهداف سیاست قیمتی
۱۰۷	انواع قیمت در کشاورزی
۱۰۸	آثار متقابل سیاست‌های قیمت‌گذاری
۱۰۹	سیاست بازاریابی کشاورزی

صفحه	عنوان
۱۰۹	اهداف سیاست بازاریابی
۱۱۱	سیاست نهادهای در کشاورزی
۱۱۲	اهداف سیاست نهادهای
۱۱۳	سیاست مکانیزاسیون کشاورزی
۱۱۳	جنبه‌های اقتصادی مکانیزاسیون
۱۱۴	سیاست‌های سازگاری در مکانیزاسیون
۱۱۴	سیاست مکانیزاسیون و فناوری
۱۱۵	ضعف‌های سیاست مکانیزاسیون کشاورزی و آثار آن
۱۱۶	سیاست تحقیقات در کشاورزی
۱۲۱	ابزارهای سیاست نهادهای
۱۲۱	مشکلات سیاست نهادهای
۱۲۲	ابزارهای سیاست بازاریابی
۱۲۴	سیاست غذایی
۱۲۵	اهمیت سیاست غذایی
۱۲۶	خلاصه فصل
۱۲۷	فصل ششم: سرمایه‌گذاری و ریسک در توسعه کشاورزی
۱۲۷	مقدمه
۱۲۸	سرمایه و سرمایه‌گذاری
۱۳۴	توسعه کشاورزی و توسعه صنعتی - خدماتی
۱۳۵	ریسک و عدم حتمیت در کشاورزی
۱۳۶	وضعیت ریسک در کشاورزی ایران
۱۳۶	نقش دولت در تأمین مالی ریسک در بخش کشاورزی ایران
۱۳۷	منابع ریسک و عدم حتمیت در کشاورزی
۱۳۸	مدیریت ریسک
۱۴۰	موانع و مشکلات ناشی از ماهیت ریسک‌ها در بخش کشاورزی
۱۴۰	تعاونی‌های کشاورزی و توسعه روستایی
۱۴۰	عوامل درون‌سازمانی مؤثر در موفقیت تعاونی‌ها
۱۴۲	عوامل برون‌سازمانی مؤثر در موفقیت تعاونی‌های
۱۴۴	نقش تعاونی‌ها در تولیدات کشاورزی
۱۴۴	مشکلات شرکت‌های تعاونی روستایی و کشاورزی
۱۴۷	خلاصه فصل

صفحه	عنوان
۱۴۸	فصل هفتم: رویکردهای سیاست توسعه کشاورزی در ایران
۱۴۸	مقدمه
۱۴۹	عدالت اجتماعی
۱۴۹	امنیت آبی
۱۵۲	امنیت غذایی
۱۵۵	پیشرفت - اقتصاد
۱۵۵	خوداتکایی
۱۵۷	بهره‌وری
۱۶۱	توسعه فناوری
۱۶۶	حفاظت - محیط زیست
۱۶۶	پایداری منابع طبیعی
۱۶۷	سلامت محیط زیست
۱۶۸	شاخص‌های پیشرفت در حوزه‌های عدالت اجتماعی، پیشرفت اقتصادی و حفاظت از محیط زیست
۱۶۹	شاخص‌های توسعه پایدار در بخش منابع آب
۱۷۰	شاخص تولید ماده خشک به ازای هر مترمکعب آب مصرفی
۱۷۰	شاخص صادرات آب مجازی
۱۷۱	شاخص درصد کنترل آب‌های سطحی
۱۷۱	شاخص درصد بازیافت پساب‌های شهری
۱۷۳	منابع طبیعی و تنوع زیستی
۱۷۴	مهم‌ترین مشکلات محیط زیست کشور
۱۷۵	خلاصه فصل
۱۷۶	فصل هشتم: کشاورزی در برنامه‌های توسعه ایران
۱۷۶	مقدمه
۱۷۷	برنامه‌های عمرانی
۱۷۷	برنامه اول عمرانی (۱۳۲۷-۱۳۳۳)
۱۷۷	برنامه دوم عمرانی ۱۳۴۰
۱۷۸	برنامه سوم عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۴۶)
۱۷۹	برنامه چهارم عمرانی ۱۳۵۱ و برنامه پنجم
۱۸۲	بررسی سیاست‌های توسعه کشاورزی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران
۱۸۲	برنامه اول (۱۳۷۰-۱۳۷۴)
۱۸۲	برنامه دوم (۱۳۷۵-۱۳۷۹)
۱۸۴	برنامه سوم (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

صفحه	عنوان
۱۸۵	برنامه چهارم (۱۳۸۸-۱۳۸۴)
۱۸۶	برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴)
۱۸۷	برنامه ششم (۱۳۹۵-۱۴۰۰)
۱۸۸	سیاست‌های توسعه کشاورزی در ایران امروز و برنامه‌های پنج ساله توسعه
۱۸۸	راهبردهای برگزیده مستندات چهار برنامه پنج ساله توسعه
۱۹۳	بررسی مستندات بخش کشاورزی در قوانین برنامه‌های پنج ساله
۱۹۶	جایگاه بخش کشاورزی
۱۹۶	مشکلات بخش کشاورزی ایران
۱۹۷	توانمندی‌های بخش کشاورزی
۱۹۸	خلاصه فصل
۱۹۹	منابع

مقدمه

امروزه دگرگونی بیش از پیش آموزش و پژوهش در هزاره جدید در زمینه‌های مختلف علوم و فنون به علاوه نیازهای روزافزون جامعه بشری، مدیران و برنامه‌ریزان مربوط را وادار کرده است تا هم‌سو با تغییرات، خواسته‌ها و نیازهای کشور گام بردارند و جوابگوی احتیاجات جامعه در حال توسعه باشند. در کتاب حاضر نیز سعی شده است در حد امکان و توان علمی به این امر پرداخته شود. این کتاب در هشت فصل برنامه‌ریزی و تدوین گردیده است. در فصل اول مفهوم و تعریف توسعه، توسعه پایدار، ترکیب منابع و گام‌های توسعه، تعاریف توسعه، توسعه پایدار کشاورزی، تکامل تاریخی توسعه کشاورزی، مشکلات بخش کشاورزی در هزاره سوم، جهانی شدن اقتصاد و نظام‌های تولید، ارزش‌های توسعه، اهداف و معیارهای توسعه بیان شده است. در فصل دوم نظریه‌های مختلف در توسعه درباره اهمیت بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی، نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی، مسائل و موانع توسعه کشاورزی، نقش کشاورزی در توسعه روستایی، الگوهای توسعه کشاورزی و روستایی، مراحل انتقال بین‌المللی کشاورزی شرح داده شده است. در فصل سوم پایداری در کشاورزی، سیاست‌های کشاورزی، اهداف و ابزارها، نارسایی بازار در سیاست‌گذاری، نارسایی دولت در سیاست‌گذاری، چرایی سیاست‌گذاری کشاورزی و نقش آن در توسعه، اهداف سیاست روستایی، ابزارهای سیاست روستایی، مدیریت سیاسی توسعه روستایی، تأثیرات سیاست‌های کشاورزی در توسعه تشریح شده است. در فصل چهارم دولت و کشاورزی پایدار، اخلاق و توسعه کشاورزی، قوانین کشاورزی و کشاورزی پایدار، رشد جمعیت و توسعه، نظریه‌های جمعیت و توسعه اقتصادی توضیح داده شده است. در فصل پنجم گزینه‌های کوتاه‌مدت و سیاست‌های بلندمدت، رفاه و آثار توزیعی تخصیصی سیاست‌های زراعی، ابزارها و مشکلات سیاست توسعه روستایی بیان شده است. در فصل ششم کشاورزی و توسعه اقتصادی، معیارهای راهبردی برای توسعه کشاورزی و انتقال سرمایه، روابط متقابل توسعه کشاورزی و توسعه صنعتی - خدماتی، سیاست‌های مقابله با ریسک و عدم حتمیت در کشاورزی، وضعیت ریسک (مخاطرات) در کشاورزی ایران، منابع ریسک و عدم حتمیت در کشاورزی، موانع و مشکلات

ناشی از ماهیت ریسک‌ها در بخش کشاورزی، تعاونی‌های کشاورزی و توسعه روستایی توضیح داده شده است. در فصل هفتم رویکردهای اصلی توسعه در ایران، شاخص‌های بهره‌وری و انواع آن، شاخص بهره‌وری سرمایه، شاخص بهره‌وری کل عوامل بیان شده است. در فصل هشتم نیز سیاست‌های توسعه کشاورزی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، برنامه اول عمرانی (۱۳۲۷-۱۳۳۳)، برنامه دوم عمرانی ۱۳۴۰، برنامه سوم عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۴۶)، برنامه چهارم عمرانی ۱۳۵۱ بیان گردیده است.

سیاست‌های توسعه کشاورزی، شاخه تخصصی و تکمیلی از اقتصاد کشاورزی و علم اقتصاد است که حوزه کاربردی وسیعی در همه جای دنیا، به ویژه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه دارد. می‌دانیم که ایران یک کشور در حال توسعه است، بنابراین ایجاب می‌کند که دولت و مسئولان مستقیماً در امور اقتصادی و برنامه‌ریزی دخالت یا حداقل بر آن‌ها نظارت داشته باشند و از همین دیدگاه مطالعه کتاب حاضر با هدف آشنایی هرچه بیشتر دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد، دانش پژوهان، محققان علم اقتصاد، برنامه‌ریزان اقتصادی، سیاست‌گذاران اجرایی و قانونی و همچنین کارشناسان مربوط مفید خواهد بود. یکی از مشکلات اساسی بشر امنیت غذایی است، به گونه‌ای که تأمین امنیت غذایی یکی از اهداف مهم راهبردی برنامه‌های دولت‌ها قرار گرفته است. بدون شک به منظور دستیابی به امنیت غذایی علاوه بر اتخاذ سیاست‌های مطلوب و برخورداری بهینه از منابع کافی باید سیاست توسعه کشاورزی به گونه‌ای باشد که تمام نیازهای جامعه برآورده شود. امید است مؤلف توانسته باشد با تدوین این کتاب گام مؤثری در موفقیت دانشجویان عزیز بردارد. در اینجا بر خود لازم می‌دانم از تمام همکاران در سازمان «سمت» و عزیزانی که در فرایند تهیه، تدوین و چاپ این کتاب همکاری نمودند، تشکر کنم. امیدوارم اساتید، محققان، دانشجویان و صاحب‌نظران ارجمند، با نظر و پیشنهادهای خود ما را در پیشبرد اهداف این کتاب و برطرف کردن نواقص یاری فرمایند.

محمدحسین کریم

دانشیار دانشگاه خوارزمی